

Kültür Tarihimizde Sivaslı Bir Aile

SARİHATİPZADELER

Editör / Alim YILDIZ

Buruciye Yayınları
Sivas - 2011

AHMED HAMDİ'NİN KASİDELERİ

Recep Toparlı*

Türk edebiyatında ilk örneklerine 14. yüzyıldan itibaren rastlanılan kaside, 16. yüzyılda büyük gelişme göstermiş ve bu yüzyılda kuralları iyice belirlenip şekil ve bölümleri tam olarak oluşmuştur.

15. yüzyıla gelinceye kadar Türk edebiyatında kasidede şahsiyet gösteren şair hemen hemen yoktur. Yalnız Âşık Paşa'nın Garipname adlı mesnevisindeki naatlarıyla, Ahmedî'nin divanındaki kasideleri bu arada anılabilir. 15. yüzyılın başında Germiyanlı Şeyhî, gazelin olduğu gibi kasidenin de kurucularından sayılır. Yine bu yüzyılda Ahmed Paşa kasidede adı anılması gereken isimlerdendir. 16. yüzyılda Baki, Fuzuli, Hayalî, Zati; 17. yüzyılda Nefî, Sabri, Nabi; 18. yüzyılda Nedim hemen her konuda olduğu gibi kasidede de öne çıkan isimler olmuştur.

Çalışmamızın konusunu oluşturan ve 1730-1740 yılları arasında vefat ettiği tahmin edilen Sivasslı şair Ahmed Hamdi de işte 18. yüzyıl kaside şairleri arasında yer almaktadır. Kasidelerinden divan edebiyatını iyi bildiği anlaşılan Ahmed Hamdi, edebî sanatlara vâkıf olduğu gibi şiirlerinde aruzu da güzel kullanmıştır. Kasidelerinin dili ise ağdalıdır.

Ahmed Hamdi'nin kasidelerine geçmeden önce genel olarak kasidelerin adlandırılmaları konusunda kısaca bilgi vermek şairimizin kasidelerinin içeriğini değerlendirme aşamasında yararlı olacaktır. Kasideler ele aldıkları konulara veya kafiyelerine göre adlandırılırlar. Allah'a yakarma ve af dileme amacıyla yazılanlara münacaat, Hz. peygamberi övmek amacıyla yazılanlara naat, övgü için yazılanlara medhiye, yergi için yazılanlara hicviye, bir kimsenin ölümünden dolayı duyulan üzüntüyü dile getirmek için yazılanlara ise mersiye denilir. Bu konular farklı nazım şekilleriyle de yazılabilmelerine karşın daha çok kaside biçiminde kaleme alınmalarından dolayı kasidenin değişik türlerini oluştururlar. Kasideler teşbîh yani giriş bölümlerinde işledikleri konulara göre de adlandırılırlar.

* Prof. Dr. Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi.

Bahardan bahseden kasidelere bahariye, kıştan söz eden kasidelere şitaiye denildiği gibi temmuziye, nevruiye, ramazaniye, ıydiye olarak adlandırılan kasidelere belirli zaman dilimleri esas alınmıştır. Kasideler gül kasidesi, sünbül kasidesi, güneş kasidesi gibi rediflerine göre de isimlendirilir.

Ahmed Hamdi'nin bugün için 20 kasidesi tespit edilmiş durumdadır. Bunlardan 1'i münacaat, 3'ü naat, 1'i ramazaniye, 6'sı nevruiye, 2'si şitaiye, 1'i temmuziyedir. Ayrıca Ahmet Han, Sadrazam İbrahim Paşa, Bostancıbaşı Sivaslı Muhammed Ağa gibi çeşitli kişiler için yazdığı kasideleri bulunmaktadır. Recep Paşa'nın Sivas'a gelişi ve Sivaslı Ahi Muhammed Paşa'nın tuğrası için yazdığı bir kasidesi ile kamburiye kasidesi de vardır. Ahmed Hamdi, Kamburiye kasidesinde Sivas'ta yaşanan ve insanları güldüren garip bir olayı hikâye etmiştir. Ele aldığı konu edebiyatımızda aslında daha çok mesnevi nazım şekliyle yazılır. Onun böyle bir konuyu anlatırken mesnevi nazım şekli yerine kasideyi tercih etmesi farklılık olarak görünmektedir. Bunun dışında diğer kasideleri konu itibarıyla klasik kaside konularıyla aynı doğrultudadır.

Ahmed Hamdi'nin türü ve içeriği yukarıda kısaca belirtilen bu 20 kasidesi, naatları tek başlık içerisinde değerlendirildiği için 18 başlık altında aşağıda içerikleri maddeler hâlinde verilerek incelenecektir.

1. Münacaat

- Allah'a yalvarıyor:
- İnsanların ve meleklerin imdat diye bağırdıkları bir anda peygamberimizin kendisini elinden tutmasını sağlamasını istiyor.
- Kanaatkâr etmesini ve dünyanın kötülüklerinden ilgisini kesmesini istiyor.
- İhlas ile amel yaptırmasını istiyor.
- Her zaman bir olan Allah'la beraber olmayı istiyor.
- Kıyamette kendisine rahmet etmesini, elini boş koymamasını istiyor.

2. Naat

Ahmed Hamdi'nin üç naatı vardır. Bu naatlarda üzerinde durduğu hususlar şunlardır:

- Peygamber Efendimizin isyankâr ve hatalı olan kendisine kıyamet günü yardımcı olup şefaet etmesini istiyor.

- Kur'an-ı Kerim Peygamberimizin bütün niteliklerini en güzel bir biçimde anlatmıştır.
- Peygamberimizin nuru bütün dünyayı aydınlatmıştır.
- Dünya onun yüzü suyu hürmetine yaratılmıştır.

3. Ramazaniye

- Ramazan öyle mübarek bir aydır ki Kur'an-ı Kerim o ayda inmiştir.
- Ramazan ayı boyunca camilerde Kur'an ve hadis okunur.
- Ramazan rahmet ayıdır.
- Bu ay hürmetine kendisine bol rızıklar ihsan etmesini Allah'tan diliyor.

4. Sultan Ahmet Han'ı Öven Kaside

- Böyle bir padişahın olması insanlara Allah'ın bir lütfudur.
- Padişah adaletiyle meşhurdur.
- Herkese iyilik etmiştir.
- Din düşmanları ona karşı çıkamazlar. Onun bir gölgesi bile çok şey halleder.
- Şan ve şöhret bakımından onun dünyada bir benzeri yoktur.

5. Sultan Ahmet Han'ı Öven Nevruziye

- Nevruz tasvirleri yapıyor ve baharda her tarafın süslenmesini Sultan Ahmet'in orayı şereflendirmesi ile ilişkilendiriyor. Yani Sultan Ahmet gelecek diye her taraf süsleniyor, neşeleniyor.
- O, öyle şanı yüce bir padişahdır ki kapısının tozu Acem Şahı'nın ve Hakanı'nın gözüne sürdükleri sürmedir.
- Onun dönemindeki adaletten dünyada herkes rahat etmiştir. Zalimlikler yok olmuş, fitneler ortadan kalkmıştır. Onun arkadaşları viran olan her yeri bayındır duruma getirmişlerdir.
- Böyle bir padişah ne kadar övülse azdır.
- Yüce Allah onu korusun.

6. Sadrazam İbrahim Paşa'yı Öven Kaside

- Bu dünya fitne ile harap duruma gelmişken o vezir adaletiyle dünyayı düzene soktu.
- O; bilgili, olgun, iyilik sahibi, yürekli, adaletli bir insandır.

- Onun iyilikleri saba rüzgârı gibi her tarafta esmektedir. Son derece ahlaklı bir kimsedir.
- Dünyaya Han Ahmet gibi bir padişah gelmediği gibi her padişah da böyle bir vezir bulamamıştır.

7. Sadrazam İbrahim Paşa'yı Öven Nevruziye

- Bahar tasvirleri yaptıktan sonra Sadrazam İbrahim Paşa'yı övüyor.
- O, yedi iklimin padişahının sadrazamıdır.
- Memlekete sahip çıkan, dinin koruyucusu, savaş alanlarının yürekli, cömert, zalimlerin amansız düşmanı, her yeri bayındır duruma getiren bir vezirdir.
- Onun makamına kötülükler ulaşmasın.

8. Bostancıbaşı Sivaslı Muhammed Ağa'yı Övmek İçin Yazılan Kaside

- Büyük bir sadakatle hizmet ettiği için bu makamı elde etmiştir.
- Her zaman padişahın lütuflarına mazhar olmuştur.
- Doğum yeri olan Sivas'ta çok sayıda güzel eser bırakmıştır.
- Herkes onun iyiliklerinden nasibini almıştır.

9. Sadrazam Kethüdasını Öven Nevruziye

- Böylesine değerli ve cömert bir kimsenin nitelikleri saymakla bitmez.
- İyiliklerini bütün dünya bilmektedir.
- Herkesin elinden tutmuş, dertlilere çare olmaya çalışmıştır.
- Böyle yüce bir kimseye dua etmek gönül ehli için vazgeçilmez bir davranıştır.

10. Abdi Paşa'yı Öven Nevruziye

- Abdi Paşa Allah'a çok ibadet ettiği için bu adı almıştır.
- Tebriz ve Revan'ın şahları ona köle olsalar yakışır.
- Hatem ile Nuşirrevan onun zamanında yaşasalardı cömertliğini kiskanırlardı.
- Sivas'a geldiğinde fakirler rahatladı, âlimlerle seçkin insanlar mutlu oldu.
- Hamdi öyle bir dua ediyor ki gökteki melekler de amin diyorlar.

11. Recep Paşa'nın Sivas'a Gelişi İçin Yazılan Kaside

- Sivas'a vali olarak atanan Recep Paşa için yazılmıştır.
- Onun adaletli döneminde fesat ehli yok oldu.
- Allah onu her afetten korusun.
- O, fakirlerin sığınağı, dilek sahiplerinin başvuru yeri.

12. Tiflis Muhafızı Recep Paşa'yı Övmek İçin Yazılan Şitaiye

- Kış geldiğinde insanoğlu buna tahammül edemez.
- Recep Paşa'nın kılıcının korkusundan düşmanın tamamı aman dilemektedir.
- Onun düşmanları hiç rahat yüzü görmesinler.
- Onun niteliklerini sıralamak için mürettep bir divan yazılabilir.

13. Mustafa Paşa'yı Övmek İçin Yazılan Temmuziye

- Böyle bir valinin çağında bilginlerin değeri tam olarak anlaşılmıştır.
- Sivaslılarla buluşması kutlu olsun. Onun zamanında insanlar sıkıntılarından kurtulsunlar.
- Allah onu her yerde ve her zaman sıkıntılardan uzak tutsun.

14. Sivaslı Muhammed Paşa'nın Tuğrası İçin Yazılan Kaside

- Muhammed Paşa'nın tuğrası üzerine daha güzel bir tuğra yoktur.
- Ey vezir! Bu mutluluğun sürekli olsun. Senin tuğran kaleminin nakşıyla süslensin.

15. Sivas Valisi Ahi Muhammed Paşa'yı Övmek İçin Yazılan Nevruziye

- Sivas Valisi olan Muhammed Paşa yoksullara da seçkin insanlara da aynı derecede iyilikte bulunmuştur.
- Onun zamanında bülbülden başkası figan eylememiş, buluttan gayrısı da ağlamamıştır.
- İnsanın güzel nitelikleri saymakla bitmez.

16. Sivas Valisi Ahi Muhammed Paşa'yı Övmek İçin Yazılan Şitaiye

- Sivas halkı ile çevredeki insanlar sonbahar yaprakları gibi perişan iken o iyilik sahibi Paşa'nın cömertliğiyle kendilerine geldiler.

71 (İ: 34b, K: 52b)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Bilmez 'âlem n'eydigin tab'-ı elem-mu'tâdımız

Gülmedi gitdi cihânda bu dil-i nâ-şâdımız

O şeh-i hayyâtdan dâim sitemdir gördüğim

Hzret-i İdrîs'e kaldı dâdımız feryâdımız

Kalbe biñ gam gelmede gitmekdedir biñ biñ sürûr

Devlet-i hüsnünde kâmil maşraf u îrâdımız

Ëtmem ümmîd-i tebessüm gül gibi bu bâğda

Nâledir bülbül gibi âyîn-i kâdir-zâdımız

Olmamışken bir nefes hem-şoḥbet ol Leylâ-veşe

'Aşkla Mecnûn kadar Ḥamdî çekildi adımız

72 (İ: 34b, K: 52b)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

O şeh-süvâr-ı hüsneden vişâli istemezüz

Ma'ârif ehliyüz emr-i muḥâli istemezüz

Ḥayâl-i bûse-i la'liñle fih-i hayretde

Olursa mâide âb-ı zülâli istemezüz

Esîriz 'aşka velâkin çü Kays-ı teng-nihâd

Hevâ-neverdi-i deşt ü cibâli istemezüz

Neşât-ı bâde deger mi bu deñlü derd-i sere

Melâl mûriş olunca meâli istemezüz

Sonuç

Sivaslı Ahmed Hamdi, 1730-1740 yılları arasında vefat ettiği tahmin edilen 18. yüzyıl divan şairlerindedir. Bugün için tespit edilen 20 kasidesi onun divan edebiyatını, dolayısıyla edebî sanatları ve aruzu iyi bildiğini ortaya koymaktadır.

Ahmed Hamdi'nin kasideleri ele aldığı konu bakımından klasik kaside konularıyla örtüşmektedir. Kasideleri münacaat, naat, medhiye, ramazaniye, temmuziye, şitaiye, nevrüziye gibi pek çok konuyu kapsamaktadır. Yalnız "kamburiye kasidesi" daha çok mesneviye yakın duran bir konuyu içerdiği için farklılık göstermektedir.